

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/wolnosc-i-niezawislosc/93508,Ludowiec-w-Zrzeszeniu-WiN-Karol-Chmiel-1911-1951.html>

Prace poszukiwawcze IPN w dawnym więzieniu mokotowskim (Rakowiecka), 2020 r.

BIOGRAM / BIOGRAFIA

Ludowiec w Zrzeszeniu WiN. Karol Chmiel (1911-1951)

Autor: SZYMON PACYNA 29.09.2022

Karol Chmiel, działacz Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość”, bliski współpracownik Łukasza Cieplińskiego, referent do zadań specjalnych. Podczas procesu przed Wojskowym Sądem Rejonowym określany był mianem teoretyka WiN. Skazany i zamordowany strzałem katyńskim. Jego życie i działalność są przykładem poświęcenia sprawie niepodległej Polski.

Urodził się w Zagorzycach koło Ropczyc 17 kwietnia 1911 r. w rodzinie chłopskiej. W rodzinnej wsi ukończył szkołę powszechną, a następnie Gimnazjum im. Króla Władysława Jagiełły w Dębicy. Po uzyskaniu matury rozpoczął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. W tym czasie związał się z ruchem ludowym – został członkiem Polskiej Akademickiej Młodzieży Ludowej i później Stronnictwa Ludowego. Po ukończeniu studiów, w roku 1935, ożenił się z Ireną Suchodolską, nauczycielką w Szkole Podstawowej w Zagorzycach, córką malarza Władysława Suchodolskiego. Chmielowie zamieszkali w Wojstawiu koło Mielca. Do wybuchu wojny Karol pracował w Urzędzie Miasta w Mielcu.

W czasie kampanii wrześniowej wraz z żoną i kilkuletnim synem Jerzym próbowali przedostać się do majątku rodziny w Kaczanówce koło Lwowa, jednak po wkroczeniu Armii Czerwonej na Kresy wrócili do Zagorzyc.

Matecznik konspiratorów

Jesienią 1939 r. Chmiel rozpoczął działalność konspiracyjną. Nawiązał kontakt z kolegami z lat szkolnych Ludwikiem Kubikiem „Lucjanem”, Józefem Łotockim „Łatą”, Janem Klamutem „Górskim”, Ludwikiem Marszałkiem „Wilkiem” oraz braćmi Mieczysławem „Bączkiem”, Michałem „Czajką” i Tadeuszem „Śmiałym” Szczurowskimi i wspólnie z nimi organizował struktury konspiracyjne w Zagorzycach i okolicznych miejscowościach.

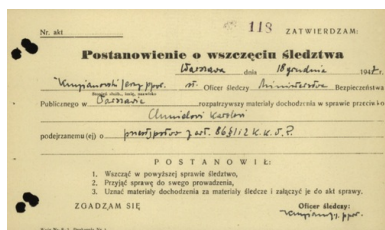
Już na początku wojny Karol Chmiel doświadczył osobistej tragedii. 6 stycznia 1940 r., po urodzeniu drugiego syna Zbigniewa, zmarła Irena Chmiel. Ze względu na warunki wojenne i zaangażowanie Karola w podziemi, wychowaniem jego osieroconych synów zajęła się Władysława Suchodolska, matka Ireny.

W pierwszych dniach stycznia 1940 r. Chmiel został zaprzysiężony w Związku Walki Zbrojnej. W 1941 r. stanął na czele utworzonego przez siebie oddziału partyzanckiego. W wielu relacjach i wspomnieniach podległych mu żołnierzy Armii Krajowej oraz Batalionów Chłopskich zachowały się informacje na temat jego działalności jako dowódcy konspiracyjnej Placówki AK Sędziszów II o kryptonimie „Gracja”. Kazimierz Charchut „Grzmot”, podkomendny Chmiela, wspominał w swoim życiorysie:

„nawiązałem kontakt z Chmielem Karolem, który otrzymał nominację na dowódcę plutonu; pluton ten nosił pseudo »Zagon«, a dca plutonu »Katonowicz«”¹.

W różnych okresach pracy konspiracyjnej Chmiel używał kilku pseudonimów: „Grom”, „Zygmunt”,

„Katonowicz” i „Leon”.

Postanowienie o wszczęciu śledztwa przeciw Karolowi Chmielowi. Fot. z zasobu AIPN

Partyzanci niebezpieczni dla konspiracji

22 października 1942 r. Chmiel został awansowany do stopnia podporucznika. W maju 1943 r. objął funkcję referenta politycznego Placówki AK Sędziszów „Sława”. Ze względu na swój udział w przedwojennym ruchu ludowym pośredniczył w kontaktach między dowództwem AK i lokalnymi oddziałami BCh.

Zachował się ciekawy raport, w którym Chmiel, posługując się pseudonimem „Katonowicz”, opisał stosunek działaczy konspiracyjnego Stronnictwa Ludowego „Roch” do akcji scaleniowej BCh z AK. W pierwszych zdaniach tego dokumentu pisał:

„Obecnie poczynszy od 15 października [1943 r.] nastąpiło nasilenie działalności Ludowców na terenie Placówki Sława, a to na skutek inspekcji osobistej Komendanta Powiatowego BCh wraz z Kmdtem rejonowym. Odbyli oni szereg poufnych konferencji z przywódcami ruchu ludowego tj. dowódcami plutonów BCh oraz prezesami organizacji. Między innymi byli również i na moim terenie (Zagon) [kryptonim plutonu AK sformowanego na terenie Zagorzyc] i dosłownie 3 najzaufańszym swym ludziom (z których 1 jest moim zaufanym) oświadczyli: »w najbliższym czasie nastąpi połączenie BCh z partią wojskową AK. Będzie to połączenie pozorne, powierzchowne. Skutek będzie ten, że przywódcy partii wojskowej załatwią całą robotę oczyszczenia terenu z elementów proniemieckich, pójdą na front, gdzie ich większość wyginie, a gdy reszta powróci to my ich zlikwidujemy i nie uszczuplonymi BCh, które wchłoną wszystkich wiejskich członków AK (kto by się opierał odpowiednio go przyciśniemy) opanujemy sytuację, administrację, itp. Stworzymy własny rząd chłopski...«”².

Chmiel uważał, że scalenie BCh z podziemnym wojskiem polskim przeprowadzono zbyt pośpiesznie i bez przygotowania. W raporcie zwrócił uwagę przełożonym, że nieograniczony werbunek partyzantów związanych z ruchem ludowym jest niebezpieczny dla konspiracji.

Wymienił także nazwiska kilku ludowców, których podejrzewał, że współpracują z komunistami; pisał o ich wrogim stosunku do kadry dowódczej AK. Zgłosił też gotowość przejścia w szeregi BCh za zgodą dowództwa – dzięki temu mógł przeciwdziałać propagandzie komunistycznej wśród ludowców. Kończąc raport pisał:

„chodzi o natychmiastową kontrakcję i to przemyślanymi metodami, bo sprawa jest pilna i może przynieść nieobliczalne następstwa”.

W szeregach i na czele Batalionów Chłopskich

Po tak wnikliwym przedstawieniu sytuacji politycznej na terenie swojej placówki został awansowany na tożsame stanowisko w Obwodzie AK Dębica „Deser”. Na przełomie 1943/1944 r. dowództwo skierowało go do przejścia w struktury „Rocha” Batalionów Chłopskich, co ułatwiło poważanie, jakim Chmiel cieszył się w szeregach ludowców. Główny wpływ na to miały nie tylko jego pochodzenie, ale zaangażowanie w okresie studiów w działalność Polskiej Akademickiej Młodzieży Ludowej, a później w SL. Chmiel był też de facto głównym organizatorem BCh na swoim terenie. Dzięki zdolnościom organizacyjnym i zaufaniu przełożonych objął wkrótce dowództwo kompani, a następnie został awansowany na komendanta Obwodu BCh Dębica „Dęboróg” i doprowadził do scalenia BCh z AK na tym terenie.

Chmiel miał w tym czasie możliwość dokładnego poznania wszystkich frakcji ludowców oraz najważniejszych osób z Komendy Obwodu „Dęboróg”. Na potrzeby dowództwa AK sporządził charakterystykę konspiracyjnego ruchu ludowców, którą z Komendy Obwodu „Deser” przekazano szefowi Inspektoratu AK Rzeszów Łukaszowi Cieplińskiemu „Konradowi”. W dokumencie tym Chmiel pisał:

„Ruch ludowy na terenie tut. obwodu – jak każdy zresztą ruch polityczny, dążący do ogarnięcia większości narodu i realizacji swego programu, nie w skali klasowej ale ogólnopaństwowej – ma obecnie trzy dość wyraźnie odcinające się kierunki. Jest to prawica, centrum i lewica. Prawica ludowa, obejmująca najstarszych działaczy ludowych, sięgających jeszcze do tradycji stańczykowskich ma charakter wybitnie umiarkowany, kompromisowy. Zwolenników tegoż odłamu znaleźć można wśród starszych zamożnych gospodarzy, niektórych starszych księży po wiejskich parafiach i niektórych nauczycieli wiejskich, zresztą nielicznych, starszych wiekiem i kilku ziemian. Wśród młodych, zwolenników tego kierunku nie ma. Prawica

ludowa nie upiera się przy dążeniu do przejęcia władzy państwowej przez ruch ludowy. Rząd i parlament mogą być wynikiem kompromisu zasadniczych, uznanych partii politycznych byle zostały zrealizowane postulaty ruchu ludowego [...]. Centrum ludowe obecnie na terenie naszego obwodu skupiające część skromną zresztą inteligencji ludowej, (większość jest w AK) czynnych przed wojną działaczy ludowych - wychowanych przez »Piasta«, częściowo przez późniejszy »Centrolew« liczy najwięcej zwolenników i sympatyków i w normalnych warunkach odegra rolę najsilniejszego ruchu politycznego i przy umiejętnej propagandzie może liczyć na zupełne opanowanie wsi za wyjątkiem oczywiście pewnego odłamu młodzieży ludowej, skupiającej się przed wojną w tzw. »Wiciach« i »Zniczu« (Koła Młodzieży Ludowej) o czym niżej mowa. Na tymże więcej postępowym i przebojowym i najliczniejszym odłame - stojącym w pośrodku między prawicą zbyt konserwatywną, a lewicą aż nadto radykalną obecny ruch ludowy buduje wszystkie nadzieje na zdobycie i utrzymanie władzy w przyszłej Polsce”³.

Ten fragment raportu pozwala dostrzec, jak wnikliwym obserwatorem życia politycznego był Chmiel i jak wartościowe były dla dowództwa jego analizy. Stało się to też powodem późniejszego jego udziału w Zrzeszeniu WiN.

Ostrzelany przez swoich

Po przeprowadzeniu scalenia BCh z AK, „Grom” od 29 marca 1944 r. pełnił funkcję II zastępcy komendanta Obwodu AK Dębica. W czasie akcji „Burza” walczył w rejonie II zgrupowania, jako członek sztabu 5. Pułku Strzelców Konnych, utworzonego z oddziałów Obwodu AK Dębica. 15 sierpnia 1944 r., jadąc nieoznakowanym zdobyczym, niemieckim samochodem, został pod Wielopolem Skrzyńskim omyłkowo ostrzelany przez oddział AK. Ciężko ranny trafił do partyzanckiego szpitala polowego w domu państwa Lachmanów w Brzezinach.

Kilkakrotnie przenoszono go do innych punktów sanitarnych w Kamienicy Górnej i Gołęczynie. 22 sierpnia 1944 r. Karol Chmiel został przewieziony do szpitala polowego przy sztabie II zgrupowania Obwodu AK Dębica. Życie uratowała mu Izabela Kałużyńska „Żaba”, siostra Jana Łopuskiego „Mariusza”, która furmanką przewiozła go za linię frontu i umieściła w rodzinnym domu w Strzegonicach koło Pilzna. Dzięki troskliwej opiece Chmiel przeszedł rekonwalescencję w dobrych warunkach. Po leczeniu został wysłany do Krakowa, gdzie wrócił do pracy konspiracyjnej. Nigdy nie odzyskał jednak pełni zdrowia - wskutek odniesionych ran cierpiał na niedowład ręki. 20 stycznia 1945 r. został awansowany na porucznika rezerwy.

Zdjęcie sygnalityczne Karola

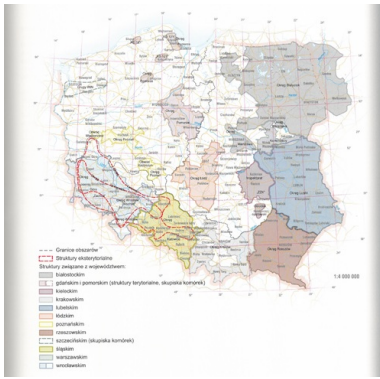
Chmiela. Fot. z zasobu AIPN

Po rozwiązaniu AK przez gen. Leopolda Okulickiego „Niedźwiadka” 19 stycznia 1945 r. Chmiel nie uczestniczył w konspiracji poakowskiej, a po decyzji Centralnego Kierownictwa Ruchu Ludowego i komendanta głównego BCh z marca 1945 r. o zakończeniu działalności konspiracyjnej, ujawnił się jako żołnierz BCh; miał także uczestniczyć w ujawnieniu struktur BCh Obwodu „Dęboróg”. Zamieszkał w Swoszowicach pod Krakowem i rozpoczął jawne życie pod swoim nazwiskiem. Podjął pracę w Spółdzielni Pracowników Szkół Akademickich w Krakowie, prowadził również własny sklep spożywczy. W marcu 1945 r. rozpoczął studia na Akademii Handlowej w Krakowie. Po przyjeździe do Polski Stanisława Mikołajczyka i utworzeniu PSL w sierpniu 1945 r. Chmiel rozpoczął legalną działalność jako członek tego ugrupowania.

„Teoretyk WiN”

W Krakowie utrzymywał kontakty z dawnym kolegą ze szkoły Ludwikiem Kubikiem, który pełnił funkcję kierownika Wydziału Organizacyjnego Obszaru Południowego WiN i był bliskim współpracownikiem Cieplińskiego. Kubik powiedział mu o Chmielu. Ciepliński, wówczas prezes WiN w Małopolsce, pamiętał „Groma” z czasów służby w AK i wciągnął go do pracy w Zrzeszeniu WiN.

Odtąd, posługując się pseudonimami „Zygmunt”, „Leon”, „Tadeusz”, Chmiel pełnił funkcję referenta do zadań specjalnych w Kierownictwie Obszaru Południowego WiN. Jego zadaniem było utrzymywanie łączności między jawnie działającym PSL i strukturami WiN. Redagował biuletyn Zrzeszenia „Orzeł Biały”, był także współautorem wydanego na przełomie czerwca i lipca 1946 r. „Memoriału do Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych”. Odwołując się do Karty Narodów Zjednoczonych, Zrzeszenie WiN informowało opinię światową o komunistycznej dyktaturze i terrorze panujących w Polsce. Dokument z szeregiem załączników za pośrednictwem ministra spraw zagranicznych Belgii Paula Henriego Spaaka został przekazany do ONZ.

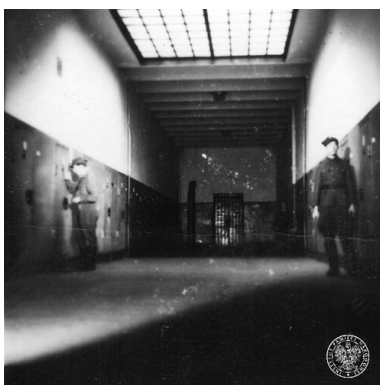

**Struktury terytorialne Zrzeszenia
Wolność i Niezawisłość (IX 1945 -
IV 1947). Oprac. zespół autorski
Atlasu polskiego podziemia
niepodległościowego 1944-1956
(wyd. II)**

Chmiel jako referent do zadań specjalnych organizował i uczestniczył w spotkaniach z urzędnikami Ambasady USA w Polsce: pułkownikami Walterem Pashleyem, Edwardem Yorkiem i Frankiem Jessikiem oraz z posłem belgijskim, Haroldem Eemanem. Od stycznia 1947 r. był członkiem kierownictwa IV Zarządu Głównego Zrzeszenia WiN. Pełnił funkcję doradcy politycznego Cieplińskiego.

Na stanowisku tym odbierał i opracowywał raporty polityczne i korespondencję z delegaturą Zrzeszenia WiN „Dardanele”. Redagował „Memoriał do misji Amerykańskiej”, „List do Polonii Amerykańskiej” oraz odezwy do Kół AK na emigracji.

W połowie 1947 r. na polecenie prezesa opracował kolejny, trzeci „Memoriał do ONZ”. Według planów kierownictwa WiN Chmiel miał zostać przetrzucony na Zachód, do wyjazdu jednak nie doszło. Na podstawie rozmów z pracownikami Ambasady USA zdawał sobie sprawę z coraz trudniejszej sytuacji Zrzeszenia WiN.

**Korytarz więzienia karno-
śledczego Warszawa-Mokotów.**

Fot. z zasobu IPN

Namawiał Ciepłińskiego do zaniechania lub zawieszenia działalności konspiracyjnej. Po kolejnych aresztowaniach wśród kadry IV Zarządu Głównego Zrzeszenia WiN, 12 grudnia 1947 r. krakowska bezpieka zatrzymała także Chmiela. Został przewieziony do Warszawy i osadzony w więzieniu mokotowskim. Tam, w całkowitej izolacji, przez trzy lata był poddawany okrutnemu śledztwu.

Proces członków IV Zarządu Głównego Zrzeszenia WiN, który rozpoczął się 5 października 1950 r., trwał tylko pięć dni. 14 października Wojskowy Sąd Rejonowy w Warszawie pod przewodnictwem Aleksandra Wareckiego skazał Chmiela oraz sześciu innych oskarżonych z kierownictwa IV Zarządu Głównego Zrzeszenia WiN na karę śmierci. Chmiel podczas procesu określany był mianem teoretyka WiN. W czasie procesu obrońca zwracał uwagę sądu na jego chłopskie pochodzenie, działalność w ZMW „Wici”, organizowanie i dowodzenie BCh oraz ciężkie rany odniesione po ostrzelaniu przez AK, mimo to „Grom” otrzymał wyrok dwukrotnej kary śmierci. W uzasadnieniu napisano, że

„oskarżony Chmiel to szpieg w całym tego słowa znaczeniu, opracowując materiały na użytek wrogów ludu polskiego, szpieg paktujący ze swoimi amerykańskimi mocodawcami i dla zdrajcy swojej własnej ojczyzny innej kary – jak kara śmierci – być nie może”⁴.

Najwyższy Sąd Wojskowy w Warszawie postanowieniem z 16 grudnia 1950 r. utrzymał wyrok w mocy; prezydent Bolesław Bierut 20 lutego 1951 r. nie skorzystał z prawa łaski. Na wykonanie kary śmierci Karol Chmiel oczekiwał do 1 marca 1951 r. Przed wyprowadzeniem na egzekucję odebrano mu wszystkie drobiazgi, które mogłyby umożliwić identyfikację, związano ręce do tyłu, zaklejono usta.

Wyrok wykonano o godz. 20.15 strzałem w tył głowy. Ciało zamordowanego nie wydano rodzinie, miejsce pochówku do dziś nie jest znane.

¹ AIPN Wr, 0014/10, Teczka personalna agenta pseudonim „Nagan” dot. Charchut Kazimierz vel Drozd Michał, imię ojca: Jan, ur. 30.07.1910 r., Mój życiorys, k. 6-7.

² AIPN Rz, 105/10, Materiały przejęte z Archiwum KW PZPR w Rzeszowie dotyczące Armii Krajowej, Odpis meldunku politycznego dcy plut. i Ref. pol. w sprawie Katonowicza, k. 107.

³ AIPN Rz, 105/18, Materiały przejęte z Archiwum KW PZPR w Rzeszowie dotyczące Armii Krajowej, Charakterystyka ruchu ludowego w Obwodzie „Deser” oraz wnioski odnośnie wytycznych dla propagandy, k. 87-113.

⁴ AIPN BU sygn. 0259/39, t. 1. Akta kontrolno-śledcze w związku z przynależnością do ZWZ, AK i WIN, przeciwko: Łukasz Ciepliński, imię ojca Franciszek, ur. 26.11.1908/1913 r. i innym. Oskarżony z art.

1 Dekretu o Ochronie Państwa z 30.1.1944 r. Wyrokiem WSR w Warszawie z dn. 14.10.1950 r. skazany na karę śmierci, Wyrok w Imieniu Rzeczypospolitej Polskiej, k. 295.

COFNIJ SIĘ